Carsten Hjorth Pedersen

Maxaa u fiican carruurta?

Carruurta lagu koriyo Denmark

Hvad er bedst for børnene?

Om at opdrage børn i Danmark

Kristent Pædagogisk Institut

Tusmada Buugga

Indhold

Ku saabsan buugga	3	Præsentation af hæftet
Cutubka 1aad. Waalidiintu waxa ay rabaan waxa u fiican carruurtooda	**5**	**1 Forældre vil deres børn det bedste**
Carruur ku korinta Denmark	6	Børneopdragelse i Danmark
Maamulka waalidka iyo is-maamulid	9	Forældrekontrol og selvkontrol
Cutubka 2aad. Awoodda wanaagsan	**12**	**2 At være en sund autoritet**
Jaceyl, Xidhiidh iyo Fiiro siin	14	Kærlighed, kontakt og opmærksomhed
Xadidaad, xeer iyo hab-raac	16	Rammer, regler og rutiner
Amaan, hagid iyo toosin	19	Ros, vejledning og afledning
Cutubka 3aad. Carruurtu waxa ay dareemaan ammaan marka ay helaan waalidnimo waadix ah	**21**	**3 Tydelige forældre giver trygge børn**
Digniin, dalab iyo Canaanasho (dhaleecayn)	21	Formaning, krav og kritik
Anshax (dhishbiliin) iyo cawaaqib	23	Skældud og konsekvens
Markay carruurtu caasiyawdo	24	Når børn er ulydige
Cutubka 4aad. Dhalinyaradda iyo carruurta waa weyn	**27**	**4 Om teenagere og voksne børn**
Marka carruurtu noqdaan qaangaadh	30	Når børnene bliver voksne
Cutubka 5aad. Ninkii guriga iyo aabo	**32**	**5 At være mand og far**
Iska fogee telefoonka gacanta oo dareenkaadu ha soo jeedo	33	Læg mobiltelefonen væk og vær nærværende
Cutubka 6aad. Korinta carruurta iyadoo la raaco Masiixiyadda	**35**	**6 Kristen børneopdragelse**
Website muhiim ah	38	Relevante links
Ku saabsan qoraaga	39	Om forfatteren

Ku saabsan buugga

Buuggan waxaa loogu talo galay waalidiinta ka soo jeeda wadamo kale ee carruurtoodu ku korayaan Denmark. Taasi waxa ay noqon kartaa caqabad. Dhaqamadu way ku kala duwanyihiin sida carruurta loo koriyo. Barbaarinta carruurtu waa qayb weyn oo ka mid ah dhaqanka wadanka. Waalidiintu waxa ay dareemi karaan jahawareer iyo kalsooni daro marka ay carruurtu ay ku soo barbaarayaan dhaqan shisheeye dhexdiisa. Sababtaasi waxa qayb ka ah iyagoo carruurtu si dhakhso ah ula qabsada dhaqankaa cusub.

Taasi macnaheedu maaha in uu Denmark ka jiro hal jid oo kaliya oo carruurta loo koriyo. Waxaa xor loo yahay in siyaabo kale duwan loo barbaariyo. Barbaarintaasi waxa qayb ka noqon kara saamaynta dhaqanka waalidka. Muhiimaddu waxa weeyi carruurtu in ay helaan waxa u wanaagsan marka ay ku barbaarayaan Denmark ee aanay ku noolayn wadamada ay waalidkood ka soo jeedaan.

Haddii aynu si daacad ah u sheegno, waa arin aan fududayn. Marka Denmark qaxooti ama soo galooti aad ku tahay waxa

Præsentation af hæftet

Dette hæfte er skrevet til forældre, der kommer fra et andet land og skal opdrage børn i Danmark. Det kan nemlig være en udfordring. For der er stor forskel på, hvordan man opdrager børn fra den ene kultur til den anden. Børneopdragelsen er en dybt indgroet del af et lands kultur. Man kan derfor som forældre blive usikker og forvirret, når man skal opdrage børn i en fremmed kultur. Også fordi børnene – som regel – hurtigere tager den nye kultur til sig.

Det drejer sig ikke om, at der kun er én måde at opdrage børn på, når man bor i Danmark. For der skal være frihed til at gøre det på forskellige måder. Også at gøre det på måder, der er præget af den kultur, man kommer fra. Men det drejer sig om at gøre det, som er *bedst for børnene*, når de nu skal vokse op i Danmark – og ikke i det land, som forældrene eller bedsteforældrene kommer fra.

Lad os blot indrømme, at det er svært. For når man kommer til Danmark som flygtning eller indvandrer, har man lidt nogle tab. Man har fx tabt alt det gode og kendte

aad la kulantay khasaare. Waxa aad way-day wixii wanaagsanaa ee aad taqaanay ee wadankaagii. Dhinac marka lag fiiriyo waxa kaa lumay cidii aad ahayd oo waa in aad mid cusub dib u abuurto. Taasi waxa ay u baahantahay wakhti oo ma fududa. Waalidiinta iyo carruurtu way ka simanyi-hiin arimahaas.

Buuggan yar ujeedadiisu waa in uu kaa ca-awiyo jidkaa dheer ee adag.

Buuggu waxa uu ka koobanyahay lix cutub, cutub kastana waxa la socota hal ama laba suaalood si aad uga bixiso fikir shaqsiya-deed ama aad ugala hadasho waalidiinta kale.

fra det land, hvor man er vokset op. Man har på en måde mistet sin identitet, og man skal til at opbygge en ny. Den slags tager tid, og det kan være hårdt. Både for børn og forældre.

Hæftet her er et forsøg på at række en hjæl-pende hånd i denne svære, lange proces.

Det er inddelt i seks kapitler, der hver af-sluttes med et eller to spørgsmål – til per-sonlig overvejelse eller til samtale med andre forældre.

Cutubka 1aad.
Waalidiintu waxa ay rabaan waxa u fiican carruurtooda

Kapitel 1. Forældre vil deres børn det bedste

Waalid ahaan waxa aynu rabnaa waxa carruurteena u fiican! Laakiin mar kasta ma awoodno in aynu samayno waxa iyaga u fiican. Waalidiinta oo dhan taasi way ka simanyihiin. Waalidiinta wadamada kale ka soo jeedaa waxa taasi u dheer caqabad kale oo ah in aanay carruurta ku soo barbaarin Karin iyaga sidii loo soo barbaariyay (sidii wadankii).

Taasi waalidiinta waxa ay ku abuurtaa kalsooni daro. Waa sidii adiga oo dheelaya ciyaar aanad sharcigeeda aqoon. Ka soo qaad adiga oo shax dheelaya laakiin aan garanayn sida loo ciyaaro (sharcigeeda). Kalsooni ma yeelanaysid. Kasooni daradu uma fiicna barbaarinta carruurta.

Waalidiintu waa in ay luuqada bartaan, shaqeeyaa ama waxbarasho kale ay gaalan si ay wadanka ula qabsadaan. Xaaladaasi waxa sii adkayn kara marka waalidiintu ay korinayaan carruur.

Carruurtana way ku adagtahay iyaga. Dhan marka laga eego carruurtu waxa ay rabaan in ay noqdaan sida waalidkood rabo. Dhanka kalena carruurtu ma rabaan in ay ka duwanaadaan carruurta kale ee xanaanada ama dugsiga ay dhigtaan. Markaasi

Som forældre vil vi det bedste for vores børn! Men vi magter ikke altid at gøre det, som er bedst for dem. Det gælder alle forældre. Men forældre, der kommer fra et andet land, har også den vanskelighed, at de ikke bare kan opdrage deres børn i Danmark på samme måde, som de selv blev opdraget.

Det kan gøre forældrene usikre. Det er, som om de skal spille et spil, de ikke kender reglerne for. Tænk fx at skulle spille skak, hvis ikke man kender reglerne! Så bliver man usikker. Men usikkerhed er ikke et godt udgangspunkt for at give sine børn en god opdragelse.

Når forældrene så tilmed har rigeligt at se til med at lære sprog, komme i arbejde eller uddannelse, ja, med at finde sig til rette i et fremmed land, kan det være hårdt, at børneopdragelsen også volder vanskeligheder. Det er også svært for børnene, for de vil på den ene side gerne være, som far og mor ønsker. Men på den anden side vil de ikke være alt for forskellige fra kammeraterne i børnehaven eller skolen. Derfor er det meget vigtigt, at man som forældre prøver at sætte sig i barnets sted og forstå, at det

waxa muhiim ah in waalidiintu ay arinka ka fiiriyaa dhanka carruurta oo ay fahmaan culayska saaran ilmaha.

Mararka qaarkood culayska waalidku dhan ayuu u socdaa, halka culayska asxaabta Deenishka ah, macalimiinta, tababarayaasha kubada iwm uu u socda dhan kale. Xaalad aan fududayn ay ilmuhu ku suganyahay.

Tusaalayaal: haddii ay guriga mamnuuc ay ka tahay in lagaga hadlo wax galmada ku saabsan laakiin ay waajib tahay in dugsiga lagaga sheekeeyo, carruurtu waxa ay dareemi kalsooni daro. Sidoo kale, haddii ilmuhu uu ku dhaqmo kaliya anshaxa guriga (oo aan badnayn) laakiin uu guriga dibadiisa si fiican u dhaqmin (uu sameeyo waxyaabo Deenishku necebyihiin), waxa dhici karta in ay dadku si xun u fiiriyaan ama ula hadlaan marka uu ku safrayo baska ama uu Masaajidka ama Kiniisada uu joogo.

Carruur ku korinta Denmark

Dhaqamada qaarkood wax caado ah umale ka hadalka sida carruurta loo barbaariyo. Waa la koriyaan uun ee ma jiro luuqad lagu sharaxo qaabka iyo sababta. Denmark sidaas maaha. Waalidiinta Deenishku in badan ayay ka hadlaan barbaarinta carruurta. Qofka wadan kale ka soo jeeda waxa uu u baahanyahay in uu la qabsado.

Intaasi waxa dheer, carruurta iyo dadka waa weyn ee Denmark u soo haajiray waxa ay soo mareen dhibaatooyiin maskaxeed oo badan. Haddii aabaha ama hooyadu ay qabto dhibaato maskaxeed (PTSD), waxa ay u baahanyihiin daawayn nafsaani ah oo

ofte kan føle sig klemt. Barnet bliver nogle gange af forældrene presset i én retning, mens danske venner, lærere og fodboldtrænere m.fl. presser dem i den modsatte retning. Det er ikke let for et barn at være i klemme dér.

For at tage et par eksempler: Hvis det er forbudt at tale om seksuelle ting derhjemme, mens børnene bliver tvunget til det i skolen, kan børnene blive utrygge. Eller hvis små børn derhjemmefra er vant til, at der næsten ingen regler sættes for dem, kan børnene godt komme ud for mange vrede blikke og hårde ord i bussen eller i kirken, hvis de opfører sig på måder, som danskerne ikke bryder sig om.

Børneopdragelse i Danmark

Hertil kommer, at det i nogle kulturer slet ikke er normalt at tale om børneopdragelse. Man har ”blot” en måde at gøre det på; men man har ikke sprog for, hvordan og hvorfor man gør det. Sådan er det ikke i Danmark. Her taler forældre meget om børneopdragelse. Så det skal man jo også lige vænne sig til, hvis man kommer fra et andet land.

Hvis man dertil lægger, at flere voksne og børn kommer til Danmark med store vanskeligheder i bagagen, bliver det rigtig svært. Hvis far eller mor fx har posttraumatisk stress syndrom (PTSD), vil det

gaar ah. Caruurtuna sidoo kale. Daawayntaa waa in ay helaan si ay u awoodaan in ay carruurtooda ku barbaariyaa dhaqan shisheeye dhexdiisa.

Hal meel oo waalidiinta qaxootiga ama soo galootiga ah iyo qaabka barbaarinta carruurta ee Dheenishku ay iskaga hor iman karaan waxa weeyi xanaanada ama dugsiga. Goobahaas carruurtu waxa ay kula kulmaan carruur kale oo Dheenish ah. Xanaanooyinka iyo dugsigadu waalidiinta way ka qayb galiyaan nolol maalmeedka ilmaha. Markaa u diyaar garaw taasi. Kuma saabsana kaliya waxbarashada ee waxa kale oo ka mid ah horumarka ilmaha iyo xidhiidhka uu la leeyahay carruurta kale. Taasi wax adiga kaliya kuu gaar ah maaha (waalidiinta oo dhan waa laga qayb galiyaa). Wada shaqayntaasi hadyad ahaan u qaado oo ka qayb gal

Waxa kale oo muhiim ah in waalid ahaan aad xanaanada ama dugsiga suaalo aad waydiin karto, hadad diidi karto waxyaabaha qaarkood haddii aanay kuu cadayn ama aanad ku raacsanayn. Hadal oo si daacad ah u sheeg dareenkaaga. Taasi waxa ay caawin macalimiinta Dheenishka ah ee xanaanada ama dugsiga ee aan garanayn sida loo wajaho xaalad. Dhagayso iyaguna way ku dhagaysan. Adiga ayaa ah qofka ilmihiisa sida fiican u garanaya.

Qoysaska qaxootigu badanka waxa ay degnanyihiin guryo yar yar. Carruurtooda way ku adkaan kartaa in ay guriga ku casuumaan asxaabtooda. Carruurtaada u suurto gali in ay casuumi karaan asxaabtooda dugsiga. Waa in aad u aragto in ay tahay wax wa-

nogle gange være nødvendigt med særlig psykolog-behandling for de voksne – måske også børnene – inden man kan få overskud til at arbejde med, hvordan man opdrager sine børn i en fremmed kultur.

Et af de steder, hvor mange indvandrer- eller flygtningeforældre støder sammen med den danske måde at opdrage børn på, er i børnehaven eller skolen. Altså de steder, hvor ens børn er sammen med danske børn. Vær fx forberedt på, at danske børnehaver og skoler gør meget for at inddrage jer forældre i dagligdagen. Ikke blot omkring det faglige, men også omkring børnenes trivsel og forhold til kammeraterne. Det er altså ikke noget, man gør særlig i forhold til jer. Tag imod dette samarbejde som en udstrakt hånd og deltag i det.

Til gengæld er det også vigtigt, at I som flygtninge- og indvandrerforældre frimodigt spørger – og evt. protesterer – hvis der er noget, I ikke forstår, eller som I er uenige i. Meld ud, hold jer ikke tilbage, vær åben og nysgerrig. Derved hjælper I også de danske pædagoger eller lærere, som kan være usikre på situationen. Lyt til det, de siger, men forvent også, at de lytter til jer. Det er jo jer, der kender barnet bedst.

Flygtningefamilier bor ofte på meget lidt plads. Det gør det bl.a. svært for børnene at have kammerater med hjem. Men prøv alligevel at være åben for, at børnene får nogle få kammerater med hjem og vær positiv, hvis dit barn inviteres til at komme med hjem til en kammerat fra børnehaven

naagsan haddii ilmahaaga ay gurigooda ku casuumaan asxaabta dugsigu. Taasi waxa ay u sahlaysaa in ay si fudud ula qabsadaan wadanka.

Denmark waa caadi in wiilasha iyo habluhu ay wada ciyaaraan oo ay asxaab noqdaan. Markaa hala yaabin haddii gabadhaada uu wiil casuumo ama wiilkaaga ay gabadhi casuunto si ay u wada ciyaaraan. Sidoo kale ilmahaaga u ogolow in uu ka qayb galo xafladaha dhalashada ee asxaabta. Haddii aanad rabin in ilmahaagu cuno hilib doofaar, waa in aad u sheegto waalidka ilmaha xafladda dhalashada samaysanaya.

Aad ayay kuu caawin haddii aad la saaxiibto qoys Dheenish ah gaar ahaan haddii ay haystaan carruur ku waaga ay isku da' yihiin oo ay wada ciyaari karaan ama ay isku dugsi aadaan. Taasi waxa ay kuu sahli in aad

eller skolen. Det gør det som regel lettere for barnet at falde til det nye sted.

Det er normalt i Danmark, at piger og drenge leger med hinanden eller er kammerater. Så bliv ikke overrasket, hvis din datter inviteres med en dreng hjem at lege, eller din søn inviteres til at lege hjemme hos en pige. Sats også på, at dit barn kommer til de børnefødselsdage, som det inviteres til, men meld også frimodigt ud, hvis dit barn fx ikke må spise svinekød.

Det kan være en stor hjælp at have venskabskontakter med danske familier, gerne familier, som har børn på samme alder og med nogle af de samme interesser eller fælles skole. På den måde kan man lettere se, hvordan danske forældre opdrager. Og man kan tale med danske forældre om børneopdragelse, få gode råd og vejled-

aragto sida ay Dheenishku u koriyaan carruurta. Waxa kale oo aad kala hadli kartaa sida carruurta loo barbaariyo oo talooyin ayay ku siin karaan. In aad iyagu wax kasta oo ay yidhaahdaan aad raacdo maaha laakiin ujeedadu waxa weeyi in aad adigu doorato qaabka ugu fiican ee aad carruurtaada ugu korin lahayd Denmark.
Hal shay oo kale: ilmahaaga ha ka dhigan turjumaan marka aad la kulmayso dhakhtarka ama xafiisyada dawladda xiitaa haddii ay luuqadda Dheenishka ku fiicanyihiin. Maaha in carruurtu ay qayb ka noqdaan ama ay ogaadaan waxyaabaha loogu talo galay dadka waa weyn.

ning. Ikke fordi man skal gøre det på præcis den samme måde, men for bedre at kunne træffe sine egne valg om, hvordan ens børn skal opdrages, når familien nu bor i Danmark.
Lige en ting mere: Brug ikke dine børn som tolk, når du fx skal til lægen eller på rådhuset, selv om de måske er bedst til dansk. Børn skal ikke på den måde indvies i sager og stof, som kun er for voksne.

Maamulka waalidka iyo Is-maamulid

Denmark xooga waxa la saaraa in carruurtu ay gaadhaan madax banaani. Xiitaa waxa ay ka madax banaanaan karaan qoyska, diinta iyo dhaqanka mar ay waa weynaadaan. Taasi macnaheedu maaha in ay ka tagaan qoyska ama ay ka baxaan diinta. Laakiin marka ay qaangaadh noqdaan waxa ay xor u yihiin in ay raacaan ama ay ka tagaan dhaqanka iyo diinta qoyskooda. Sharafta qoysku muhiim maaha Denmark. Sharafta qoysku waxa ay muhiim u tahay qaxootiga ama soo galootiga.
Denmark carruurta yar yari xornimadoodu way ka yartahay ta lasiiyo kuwa waa weyn. Bilowga carruurta yar yar waa in qodobo adag ay ku dhamaan sida xiliga seexashada, cuntada, inta nacnac ee ay cuni karaan, wakhtiga ay isticmaali karaan iPad, telefoon iwm. In kastoo ay ku adagtahay qoys

Forældrekontrol og selvkontrol

I Danmark lægger vi stor vægt på, at børn skal vokse op og blive selvstændige. Også i forhold til den familie, religion og kultur de kommer fra. Det betyder selvfølgelig ikke, at de skal fravælge familien eller familiens religion. Men de skal som unge og voksne *frivilligt* vælge – eller evt. fravælge – familiens traditioner og tro. Det hænger sammen med, at familiens ære ikke betyder nær så meget for danske familier, som den gør for mange flygtninge og indvandrere.
I Danmark får små børn ikke så megen frihed som store børn. Til at begynde med sættes der faste rammer for de små børn. Faste sengetider og spisetider. Ikke for meget slik. Begrænset brug af iPad og mobiltelefon. Selv om flere danske forældre også har svært ved at bestemme på vegne af de små børn, er det fortsat et ideal, at

Dheenish ah in ay u go'aamiyaan carruurtooda yar yar, hadana waxa wanaagsan in waalidiintu ay saamayn badan ku leeyihiin nolol maalmeedka carruurta yar yar.
Carruurtu marka ay korto, xornimada la siiyana way sii korodhaa si ay iyagu isku maamulaan. Xakamaynta waalidku way yaraataa carruurtu marka ay weynaadaan. Iyaga ayaa is-xakameeya oo madax banana. Waxa aynu u sharixi karnaa sidan soo socota:

forældrene bestemmer meget mere i forhold til små børn end i forhold til store børn.
Efterhånden som børnene bliver ældre, får de selv lov til at bestemme mere. Forældrekontrollen bliver mindre, efterhånden som børnene modnes, og selvkontrollen bliver større. Man kan illustrere det sådan:

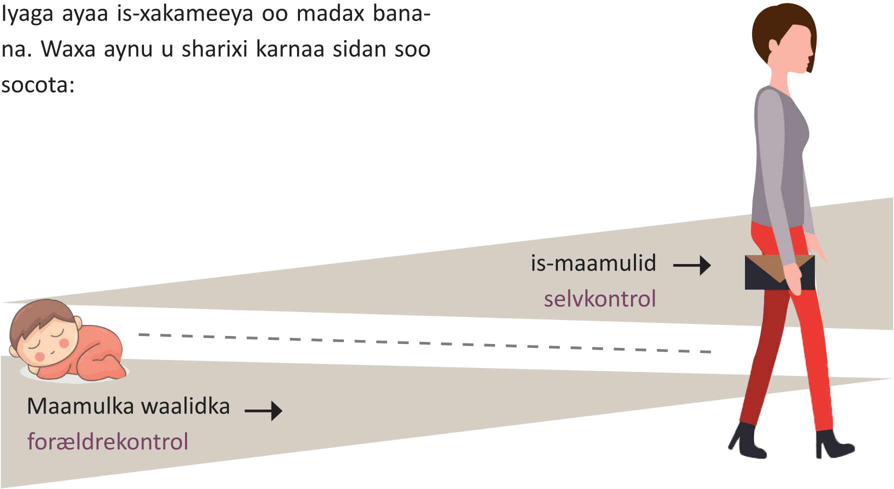

Taasi waxa ay u baahantahay in waalidiintu ay yihiin mamuul u wanaagsan nolosha carruurta. Gaar ahaan marka carruurtu yar yar yihiin. Carruurtu intaaney 2 jir noqon waa in ay bartaan in waalidku uu yahay ka wax u go'aamiya ee aanay iyagu tashanayn. Taasi maaha in waalidku uu carruurta wax yeelayo. Ujeedadu waxa weeyi waxa u wanaagsan ilmaha. Si ay u dareemaan amni carruurta yar yari waxa ay u baahanyihiin masuul weyn oo u taliya sida seexashada, cunto fiican, jimicsi, cadayasho. Maaha in ilmuhu uu sameeyo

Det betyder, at det er meget vigtigt, at forældrene er sunde autoriteter for deres børn. Især de små børn. Inden børnene er to år, skal de helst have lært, at det er far og mor, der bestemmer. Det handler ikke om, at forældrene skal tyrannisere deres børn. Det handler derimod om, hvad der er *godt* for det lille barn. Små børn har brug for den tryghed, som det er, at et voksent, modent mennesker tager ansvar for, at det får sin nattesøvn, får børstet sine tænder, får sund mad, får rørt sig. Og at barnet ikke får flere valgmuligheder, end det kan overskue. Og

wax uuna qaban Karin. Sidoo kale waa in la baro anshaxa fiican.

Waalidiintu nolosha ilmaha door weyn ayay ku leeyihiin marka uu ilmuhu gaadho da'da dugsiga ama dhaliyar. Laakiin doorkaasi wuu sii yaraadaa marba marka ka danbaysa. Talaabo talaabo ilmuhu marba marka ka danbaysa waa in uu helo xoriyad badan oo waa in uu tashado. Ilmuhu waxa uu xoriyad buuxda helayaa marka uu gaadho 18 jir oo ah da'da sharciga ah ee qaangaadhnimada. Da'daas marka uu gaadho, baabuur waa uu wadi karaa (liisanka marka uu helo ka dib), doorashooyinkana wuu codayn karaa.

Qaangaadhnimada macnaheedu maaha in waalidiintu aanay ilmahooda la hadli Karin ama wax u sheegi Karin. Waalid ahaan waxa aan xaq u leenahay in aan wax ka nidhaa go'aamada ilmaha xiitaa marka uu qaangaadhka yahay. Laakiin waalidku xaq uma leh in ay iyagu u go'aamiyaan. Carruurta qaangaadhku xor ayay u yihiin in ay talooyinka waalidka qaataan iyo in kale.

at det lærer høflighed.

Forældrene skal selvfølgelig fortsat bestemme meget for børnene, når de kommer i skolealderen, og når de bliver teenagere. Men mindre og mindre. Ganske langsomt, skridt for skridt, efterhånden som barnet modnes, skal det slippes fri til at kunne mere og mere på egen hånd og til at bestemme mere og mere. Frem til barnet bliver 18 år – eller måske før, hvis det er modent til det – hvor det også i samfundets øjne er selvstændigt og fx kan få kørekort og stemme til Folketingsvalget. Det betyder selvfølgelig ikke, at man ikke kan eller må sige noget til sine store børn. Selv når de er voksne, har vi som forældre naturligvis ret til at sige, hvad vi mener, også om deres valg og beslutninger. Men vi kan ikke bestemme over dem længere. Det, vi siger og mener, når de er blevet store, har de lov til at forholde sig frit til.

Ka jawaab ama kala hadal

Adiga oo fiirinaya dhaqanka Dheenishka iyo kaaga, waa maxay xidhiidhka ka dhexeeya maamulka waalidka iyo is-maamulida carruurta (in carruurtu is maamusho)?

Overvej eller tal om

Tænk over eller tal om forholdet mellem *forældrekontrol* og *barnets selvkontrol* – både i den danske kultur og i den kultur, du kommer fra.

Cutubka 2aad.
Awoodda wanaagsan

Kapitel 2. At være en sund autoritet

Waxa aan ogahay in waalidiin badan oo qaxooti ama soo galooti ku ah Denmark ay dareemaan in ay maamulkii carruurtooda yar yari uu farahooda ka baxay. Waa arin adag. Waalidiinta qaar waxa ay dareemi karaan sharaf dhac marka ay carruurtoodu luuqaddii wadanka ka hor bartaan.

Waalidiinta qaarkood ayaa la kulma in carruurtoodu ugu hanjabaan in ay booliska ama dawlada u sheegayaan. Xaalada noocaas ah waalidiintu waxa ay dareemi karaan sharaf dhac iyo bilaa awood. Si ay maamulkii dib gacantooda ugu soo celiyaan waxa ay isku dayi karaan in ay isticmaalaan, hanjabaad, xoog, ama garaac. Waalidiinta qaarna faraha ayay ka qaadaan. Way is dhiibaan oo carruurta ayay maamulka ku wareejiyaan.

Labada xaaladoodba ma fiicna. Xaalada hore awoodaadii ayaad si khaldan u isticmaalaysaa. Xaalada labaadna waxaa meesha ka baxday awoodii (maamulkii) waalid ee carruurtu u baahnaayeen.

Denmark sharcigu ma ogola in carruurta la garaaco. Maaha xal in carruurta la garaaco ama xoog loo adeegsado. Xooga waalidka waxaa loo ogolyahay in ay carruurta kaga

Jeg ved, at mange forældre, der er kommet til Danmark som flygtninge eller indvandrere, kan føle, at de mister magt over deres endnu ikke voksne børn. Og det er naturligvis meget svært. Man kan føle sig ydmyget som forældre, fx fordi børnene har lært sproget meget hurtigere.

Nogle forældre kommer også ud for, at børnene truer med at gå til kommunen eller politiet med anklager mod forældrene. Så føler man sig afmægtig og ydmyget som forældre, og man fristes til at forsøge at få magt over sine børn på ny ved hjælp af (trusler om) tæsk og vold. Eller man kan som forældre fristes til at opgive kampen. Man giver efter og lader børnene få alt for megen magt.

Begge dele er en dårlig ide. I det første tilfælde bruger man ligesom sin autoritet for meget. I det sidste tilfælde opgiver man den autoritet, som børnene faktisk har brug for, at man udøver.

I Danmark er det forbudt ved lov at slå sine børn. Så det er ikke nogen farbar vej at prøve at få magt over sine børn ved at slå dem eller bruge vold over for dem. Man må godt bruge sin fysiske magt som foræl-

difaacaan wixii halis ku ah ilmaha ama ay carruurta ka celiyaan in ay wax xun sameeyaan. Waxa kale oo laguu ogolyahay in aad ilmaha qabatid (xajisid) haddii uu cadhaysanyahay ilaa inta uu is dajinayo.

Waalidnimadu maaha xoog isticmaalid ee waxa weeyi maamul wanaag. Nolosha carruurtu waxa ay u baahantahay waalid fiican oo adag. In sidaas la sameeyo ma fududa ee waxa ay u baahantahay wakhti iyo ku celcelin. Haddii aan fiirino, ahraamta (qaabta) daryeelka carruurta iyo barbaarinta waxa ay u eegtahay sida soo socota:

dre og fx forhindre sit barn i at gøre noget farligt eller dumt. Man må også fastholde sit lille barn, hvis det er meget ophidset, indtil det er faldet til ro igen.

I stedet for at bruge vold, gælder det derimod om at være en god autoritet. Børn har nemlig brug for, at forældrene er sunde, stærke autoriteter. Det læres ikke på et øjeblik, men har nøje sammenhæng med, at man øver sig – over lang tid – på opdragelsens omsorgspyramide, der ser sådan ud:

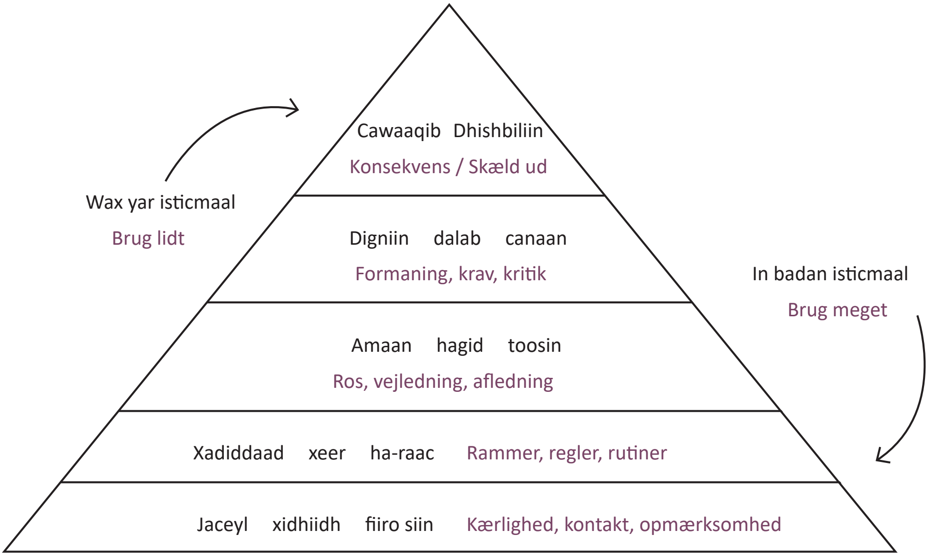

Qodobada u hooseeya waa in aad inta badan isticmaasho. Kuwa sare waa in aad in yar aad isticmaasho. Aynu fiirino qaybaha ahraamta:

Det, der er nederst i pyramiden, skal man bruge meget. Det, der er i toppen, skal kun bruges lidt. Lad os se på pyramiden lag for lag:

Jaceyl, xidhiidh iyo fiiro siin

Marka carruur la korinayo waxa ugu muhiimsan waa xidhiidh jaceyl, diiranaan iyo kalsooni ku dhisan in aad la yeelatid. Taasi hooyada iyo aabuhu way ka simanyihiin.

Cunuga yari waxa uu ku tiirsanyahay in si fiican oo jaceyl iyo naxariisi ka muuqato in loo fiiriyo marka xafaayadda laga badalayo ama la cuntaysiinayo. Dhaqamada qaarkood ilmaha looma ogola in uu fiiriyo qof weyn. Laakiin Denmark taasi waa muhiim.

Cunugu sawir nololeedka ugu horeeya waxa uu ka helaan xidhiidhka diiran ee wanaagsan ee uu la leeyahay waalidkii. Xidhiidhkaasi waxa weeyi aasaaska (dhidibada) nolosha iyo horumarka danbe ilmaha.

Aabayaasha qaarkood uma aanay baran in ay xidhiidh dhaw la yeeshaan cunuga yar. Laakiin waa muhiim in uu aabuhu xidhiidh dhaw la yeesho cunuga yar.

Xidhiidhka jaceyl iyo daryeel ku dhisan waxa qayb ah in waalidiintu ay masuul ka yihiin in ay ilmaha ka ilaaliyaan wixii xun una daayaan wixii fiican. Cunuga yari waxa uu dareemi in waalidkii la rabo waxa u fiican.

Tusaalayaal: adiga oo ilmaha toos u fiirinaya indhihiisa codkaaga kor u qaaday waa in aad u sheegto in aan la taaban Karin kildhiga ama dabka. Ilmaha waa in si joogta ah wixii halis ah looga ilaaliyo.

Ilmaha marka ay ilkuhu u soo baxaan waa in la baro in loo cadayo xiitaa haddii ay yara xanuun tahay. Haddii lagama maarmaan ay noqoto, waa in ilmaha la qabto (la xajiyo) oo maalintii laba jeer loo cadayo ilaa inta

Kærlighed, kontakt og opmærksomhed

Det vigtigste i børneopdragelsen er at skabe en kærlig, varm og tillidsfuld kontakt til sine børn. Det gælder for både moderen og faderen.

Det helt lille barn er meget afhængigt af en god, tryg øjenkontakt og opmærksomhed, fx ved puslebordet eller i sofakrogen, når barnet har fået noget at spise. I nogle kulturer er det ikke tilladt for et barn at have øjenkontakt med en myndig person. I Danmark er det tværtimod vigtigt.

Barnet får nemlig sin første fornemmelse af, at livet er værd at leve, gennem en tryg, varm kontakt med sine forældre. Det bygger ligesom en tryg platform under barnet, som det kan udvikle sig på.

Det kan være uvant for nogle mænd at have denne nære kontakt med sit helt lille barn, men man kan og bør øve sig på det. Også som far.

Til den kærlige kontakt og opmærksomhed hører også, at forældre tager ansvar for at forhindre det, som er farligt eller ødelæggende, og at forældre holder fast ved det, som er vigtigt og godt for barnet. Derved får det lille barn en stærk fornemmelse af, at forældre vil det noget godt.

Helt praktisk: Det lille barn må med et strengt blik og en fast stemme få besked om ikke at røre ved den varme tekande eller det levende lys. Og barnet må med fasthed og konsekvens fjernes fra farlige situationer.

Når det lille barn har fået sine første tænder, skal det også lære at få børstet dem,

uu ka fahmayo.

Carruurta yar yari waxa kale oo ay u baahanyihiin dhiirigalin. Korinta wanaagsani waxa ay ka koobantahay in ilmaha may lagu yidhaa wax xun, iyo in haa lagu yidhaa waxa wanaagsan markuu sameeyo. Waalidiintu waa in ay waxyaabo wanaagsan la sameeyaan carruurtooda sida in ay u raacaan goobaha ciyaaraha, la daawadaan TV ga, tukaamaysiga, ciyaar la dheelaan, iyo waxyaabo kale iwm. Wakhtiga noocaas ah maaha mid khasaaray. Waxa weeyi wakhti si fiican loo isticmaalay oo ilmaha u wanaagsan. Waxa uu baran sida loo dhaqmo isaga oo ku dayanaya hooyada iyo aabaha.

Dabcan suurto gal maaha in carruurta maalin oo dhan iyaga la siiyo. Ilmuhuna uma baahna in sidaas la yeelo. Carruurtu waa in ay ogaadaan in noloshu ay waxyaabo badan ka koobantahay. Walaalo kale in ay jiraan, hooyada iyo aabuhu in ay u baahanyihiin in ay dugsi aad ama shaqeeyaan, in waalidku nasasho u baahanyahay. Barashada jiritaanka hawlahaas kale cashar fiican ayay u tahay ilmaha markuu koro.

Marka aan wakhti la qaadanayno carruurta waa in dareenkeenu joogaa. Waxa fiican in aad dareenkaaga oo buuxa aan ilmaha siiso 10 daqiiqo ka dibna uu iska ciyaaro ama carruurta kale uu la ciyaaro. Maaha in aad qayb ahaan joogto (maqane jooga) oo aad ilmahana ku tidhaa iska ciyaar.

Daacadnimadu waa muhiim marka la korinayo carruur. Waa muhiim in ilmuhu edeb fiican leeyahay, laakiin waxaa ka muhiimsan daacadnimada. Wax fiican maaha in ilmuhu

selv om det er ubehageligt. Om nødvendigt må man holde barnet fast, indtil det har lært, at man altså skal have børstet tænder to gange om dagen.

Små børn skal også mødes med mange opmuntringer. God børneopdragelse er ikke primært at sige nej til det negative (selv om det ikke kan undværes), men at sige ja til det positive. Som forældre bør man gøre positive ting sammen med barnet: gå på legeplads, se TV sammen, tage i byen, finde et spil frem, lege tumlelege. Den slags er ikke spildtid. Det er tværtimod meget vigtig tid, hvor barnets kan spejle sig i mor og far for at finde ud af, hvordan man kan og bør leve.

Man kan selvfølgelig ikke vie sit barn udelt opmærksom dagen lang. Det har barnet heller ikke brug for. Det er tværtimod meget vigtigt for barnet at erfare, at det ikke kan dreje sig om barnet selv hele tiden. Der kan være søskende, og mor og far skal på sprogskole eller på arbejde. Eller forældrene kan bare være trætte og trænge til at hvile sig. Efterhånden som barnet bliver ældre, er det meget vigtigt at lære dette.

Men når vi så er sammen med barnet, skal vi være nærværende. Hellere give barnet ti minutters koncentreret opmærksomhed og så forlange, at det passer sig selv eller leger med andre bagefter, end at vi kun er halvvejs nærværende hele tiden og konstant småskælder på barnet.

En meget vigtig ting i børneopdragelsen i Danmark er åbenhed og ærlighed. Det er vigtigt, at et barn lærer høflighed; men ær-

wax qariyo oo waji fiican waalidkii tuso si uu iyaga u qanciyo ama cabsi iyaga uu ka qabo.

Waxa aad muhiim u ah in ilmuhu uu dareenkiisa si daacad ah u muujin karo isaga oo aan cabsi ka qabin in laga riwaayadaysto ama la garaaco. Waa muhiim in carruurta (xiitaa wiilasha) loo ogolaado in ay ooyaan marka ay sidaas dareemayaan.

Waxa kale oo muhiim ah in xiisaha ogaanshiyaha dabiiciga ah ee ku saabsan galmada aanu ceeb ahayn. In aanay fududayn ayaa dhici karta, laakiin waalidku waa in ay isku dayaan in arinkaas ay u wajahaan si hufan oo dabiici ah oo waafaqsan dhaqankooda.

Haddii ilmuhu uu soo maray xaalad maskaxeed oo xanuun badan, waxa muhiim ah in waalidku uu dhagaysto ilmaha, gaar ahaan marka uu ilmuhu ka sheekaynayo dareenka murugada iyo xanuunka badan. U Samir (dul qaado). Waxa dhici karta in ilmuhu u baahdo in uu sheekada kula wadaago wax ka badan hal mar.

lighed er trods alt vigtigere. Det er altså ikke nok, at barnet tillægger sig en ydre, korrekt facade for at tilfredsstille far og mor – eller fordi det er bange for far eller mor.

Det er fx meget vigtigt, at barnet kan fortælle ærligt, hvis det er bange for noget uden at blive gjort til grin eller slået. Det er vigtigt, at børn – også drenge – har lov til at græde, når de er kede af det.

Det er også vigtigt, at børns naturlige interesse for det seksuelle ikke bliver gjort skamfuld. Selvom det kan være svært for nogle forældre, må man under hele opvæksten prøve at tale naturligt og værdigt om de disse spørgsmål ud fra den seksualmoral, som man har.

Hvis børn har svære oplevelser med fra fortiden, er det særlig vigtigt, at forældrene lytter, hvis barnet fortæller om det. Også de triste og tunge følelser. Og vær tålmodig. Barnet kan have brug for at fortælle om de vanskelige oplevelser flere gange.

Xaddidaad, xeer iyo hab-raac

Si ay u dareeemaan amni, carruurtu waxa ay u baahanyihiin in loo sameeyo xaddidaad, xeerar iyo hab-raac. Dunida maanta la jooto waxyaabo badan ayaan kala cadayn oo ay gaar ahaan sababeen TVga, internet ka, telefoonka iyo waxyaabo kale. Taasi ayaa muhiim ka dhigaysa in carruurta loo sameeyo xeer ama sharci sida wakhtiga seexashada, dibad ku ciyaaridda, wakhtiga ciyaarta, wakhtiga cuntada, wakhti daawashada TV ga iyo wakhtiyada kale oo

Rammer, regler og rutiner

Børn har brug for rammer, regler og rutiner for at være trygge. Især i vores tid, hvor TV, internet, mobiltelefon og meget andet får det til at flimre for os alle sammen. Derfor er det vigtigt med gode regler for sengetider, udetider, legetider, måltider, medietider og alle de andre tider.

Man kan ikke lave et skema for, hvilke rammer, regler og rutiner et hjem skal have. Det må far og mor i det enkelte hjem finde ud af, og så holde fast i det, de har be-

sidaa loo kala qorsheeyay.
Suurto gal maaha in la soo jeediyo jadwal wakhtiyadu ay ku qoranyihiin, xeerar iyo hab-raac ay cid kasta isticmaali karo. Qoys walba waa in iyagu ay qortaan. Intaas waxa dheer, waa in aad ku dhaqataan wixii aad qorateen (ku heshiiseen). Qodabada waa in la badalaa marka carruurtu ay koraan (weynaadaan). Waxyaabahaas waa in carruurta laga qayb galiyaa. Laakiin waalidka ayaa go'aanka kama danbaysta ah leh.

stemt. Naturligvis må den slags ændres, når børnene bliver ældre. Børnene bør også have indflydelse på, hvordan det bliver. Men i sidste ende er det far og mor, der bestemmer.
Det er bedre med få regler, som man gør meget for at overholde, end at have en masse regler, man alligevel ikke kan håndhæve.
Det er også helt i orden, at børn fra ca. seksårsalderen, indtil de flytter hjemme-

Waxa fiican in aad ku heshiisaan qodobo kooban oo lagu dhaqmi karo halkii aad ka samayn lahaydeen qodobo badan oo aan la dabaqayn.

Waa wax caadi ah in carruurta laga bilaabo 6 jir ilaa inta ay guriga ka guurayaan in loo qorsheeyo hawlo ay qabtaan usbuuc kasta. Hawlahaasi waxa ay noqon karaan hagaajinta guriga, weel maydhid ama nadiifinta musqusha. Waalidka ayaa go'aaminaya hawlaha la qabanayo. Ujeedadu waa in carruurtu ay ka qayb qaataan masuuliyadda nolol maalmeedka qoyska.

Si ay carruurtu ugu dhaqmaan xaddidaada, xeerarka iyo hab-raaca, waxa muhiim ah in waalidku uu yahay tusaale wanaagsan. Waalidiintu waa in ay oofiyaan balamaha oo aanay balan qaadin wax aanay ka soo bixi Karin. Maaha in waalidku been sheego, carruurtuna sidoo kale. Aabuhu waa in uu nadiifiyaa meesha uu wax ku cunay si ay carruurtuna u nadiifiyaan haddii ay wax daadiyaan. Waalidku waa in uu qirtaa marka uu khalad sameeyo iwm.

Waxa loo baahanyahay in aan tusaale wanaagsan u noqono carruurteena. Gabdhuhu waxa ay ku daydaan hooyada iyo dumarka kale si ay u fahmaan macnaha dumarnimada, wiilashu waxa ay ku daydaan aabaha iyo raga kale si ay u fahmaan ninnimada.

Carruurtu waxa ay wax ka bartaan ficilada waalidka ee wax kama bartaan waxa afka laga yidhaa.

fra, har nogle faste pligter i løbet af ugen. Det kan være at rydde op, at sætte i opvaskemaskinen eller vaske wc'et. Som forældre må man selv vælge hvilke og hvor mange opgaver. Men på den måde får børnene også et sundt medansvar for familiens daglige liv.

Det vigtigste, for at børn finder ind i gode rammer, regler og rutiner, er, at forældre er gode forbilleder: At forældrene holder, hvad de lover, og at forældrene passer på ikke at love mere, end de kan holde. At forældrene ikke lyver, når børnene ikke må lyve. At far også selv tørrer op, hvis han har spildt, hvis børnene skal tørre op, når de har spildt. At forældrene også indrømmer, når de begår fejl. Osv.

Vi skal kort sagt være rollemodeller for vores børn. Det gælder også for det at være pige og dreng. Piger ser på deres mor – og andre kvinder – for at finde ud af, hvordan en rigtig kvinde er. Drenge ser på deres far – og andre mænd – for at finde ud af, hvordan en rigtig mand er.

Det er nemlig sådan med børn, at de i langt højere grad gør, hvad vi *gør*, end hvad vi *siger*, de skal gøre!

Amaan, hagid, toosin

Marka aad carruur soo barbaarinaysid waa in aad isticmaasho amaan, hagid iyo toosin si ay carruurtu u dareemaan awooda wanaagsan ee hooyada iyo aabaha.

Waxa aad xusuusnaataa in "amaan" aanay ugu horeen marka la fiiriyo qaybaha kale duwan ee ahraamta ku xusan boga 13aad. Sababtu waxa weeyi, jaceylka waalidka ayaa ka muhiimsan ee maaha in ay carruurtu kasbadaan jaceylka waalidka sida in ay iskuulka ku fiicanyihiin ama dabeecad wanaagsan iwm. Carruurtu waa in ay ogaadaan in waalidkood ay jecelyihiin mar walba haddii ay iskuulka ku fiicanyihiin ama edeb fiicanyihiin iyo haddii kale ba.

Taasi macnaheedu maaha in aan la ogolayn amaanta (canaanashada) ilmaha. Waa muhiim in ilmaha si cad loo tuso waxa wanaagsan iyo waxa aan fiicnayn ee ku saabsan dabeecadooda. Waa in aad amaanta carruurtaada marka ay wax fiican sameeyaa ama si wanaagsan ay u dhaqmaan. Laakiin waxaa mar kasta ugu muhiimsan in waalidku uu jaceyl bilaa shuruud ah carruurtiisa u hayo.

Carruurtu waxa ay u baahanyihiin hagid. Sidee ayay jidka sax da ah u helayaan marka la fiiriyo dunida weyn, jahawareerka badan ee halista ah? Hagid waxa weeyi in aad jidka tusto ilmahaaga. Ugu horeyn waa in waalidku uu tusaale fiican yahay. Laakiin carruurtu waxa kale oo hagid ay uga baahanyihiin dhanka isticmaalka internetka, iPad, luuqada wanaagsan, hab dhaqanka wadada iyo carruuraha kale iwm.

Ros, vejledning og afledning

Man må også benytte sig af ros, afledning og vejledning i børneopdragelsen, for at børnene oplever far og mor som kærlige, gode autoriteter.

Bemærk, at "ros" ikke ligger i det nederste lag i pyramiden på side 13, for det er langt vigtigere, at børnene oplever, at de er elsket, som de er, end at de skal *fortjene* forældres kærlighed, fx ved at klare sig godt i skolen eller være søde. Børn skal vide, at de er elsket af forældrene uanset, hvordan de klarer sig eller opfører sig.

Men det betyder ikke, at man slet ikke må rose (eller kritisere) sit barn. Det er vigtigt, at børn får tydelige signaler fra os voksne om, hvad der er godt eller skidt i deres adfærd. Så ros endelig dit barn, når det gør noget godt eller klarer sig fint eller laver noget flot. Men ubetinget kærlighed er det vigtigste.

Børn har også brug for megen vejledning. Hvordan skal de ellers finde vej i en stor, forvirrende og farlig verden? Vejledning er at vise sit barn vejen – først og fremmest gennem sit eget gode eksempel, men også ved at vejlede det om internetbrug, iPad, færdselsregler, sprogbrug og omgang med andre børn.

Men husk, at der er grænser for, hvor meget børn kan klare ad gangen. Pas derfor på ikke at hælde alt for megen vejledning på børnene. Men vær sikker på, at de nok skal prøve at leve sådan, som du lever!

"Afledning" vil sige, at man leder børnene bort fra en uønsket adfærd. Hvis børn er

Waxa aad xusuusnaataa in hagidda waalidku ee ilmuhu uu qaadi karo ay xaddidantahay (koobantahay). Waxa kale oo aad xusuusnaataa in carruurtu ay u dhaqmi doonaan sida aad adigu u dhaqmaysid.
Macnaha "toosin" waa in carruurta laga leexiyaa dhaqamada xun. Haddii ay carruurtaadu ay bilaabaan in ay wada murmaan waxa aad soo jeedin kartaa in ciyaar la dheelo ama lawada fadhiisto miiska inta aad warqad iyo qalin aad soo qaado khilaafkii si wanaagsan loo xaliyo iyadoo wakhti fiican lawada qaadanayo. Waalidiinta qaar ayaad aad ugu wanaagsan toosinta carruurta. Waxa ay noqon kartaa in aad kubad (banooni) la ciyaarto wiilashaada si aanay wakhtigooda meel aan fiicanayn ugu qaadan.
Ha u malayn in dhib kasta sidaa lagu xalin karo. Mararka qaarkood waxa muhiim ah in aad carruurtaada la xaliso khilaaf. Haddii aanay baran sida khilaafaadka loo xaliyo, taasi dhib ayay noqonaysaa marka ay carruurtu waa weynaadaan.

ved at komme op at skændes, kan man tilbyde at spille et spil eller sætte sig ned ved bordet og finde papir og farveblyanter frem, så konflikten evt. kan "opløses" i lidt hygge ved spisebordet. Nogle forældre er rigtig gode til at aflede børn på en god måde. Det kan også dreje sig om, at man prøver at få gang i noget fodbold i stedet for, at de halvstore drenge hænger ud med dårlige kammerater.
Man skal bare ikke tro, at *alle* problemer kan løses på den måde. Nogle gange må man tage en konflikt med børnene. For hvis de ikke lærer at løse konflikter som børn, kan det blive svært at lære det senere i livet.

Ka jawaab ama kala hadal

- Waa maxay sababta in carruurta la baro daacadnimadu ay uga muhiimsantahay barashada edebta?
- Waa maxay saddexda qodob (sharci) ee gurigiina ugu muhiimsan. Sidee ayaad u dhaqan galinaysaa?

Overvej eller tal om

- Hvorfor er det vigtigere at lære sine børn ærlighed end høflighed?
- Hvad er de tre vigtigste regler i dit hjem – og hvad vil du gøre for at fastholde netop de tre regler?

Cutubka 3aad.
Carruurtu waxa ay dareemaan ammaan marka ay helaan waalidnimo waadix ah

Kapitel 3. Tydelige forældre giver trygge børn

Waxa aan wada ognahay in waalidiinta soo galootiga ah ay ka baqaan in carruurtooda si cad ay wax ugu sheegaan. Waxa laga yaabaa in aan arag maadaama aanay waalidiinta Dheenishka dhamaantood sidaas ahayn. In kasta uu jiro farqi u dhexeeya carruurta yar yar iyo kuwa waa weyn, hadana waa muhiim in ay carruurtu ay helaan waalidnimo cad oo natiijo ku dhisan.
Waxa aynu ku noqonaynaa qaybaha ahraamta ee ku xusan boga 13aad.

Jeg ved, at nogle forældre, der er flygtninge eller indvandrere, er bange for at være tydelige og konsekvente over for deres børn. Måske fordi de oplever, at nogle danske forældre ikke er det over for deres børn. Men selv om der er forskel på små og store børn, er det vigtigt for *alle* børn, at deres forældre er tydelige og konsekvente.
Derfor vil vi nu se på de to øverste lag i pyramiden, som blev vist på side 13.

Digniin, dalab iyo canaan (dhaleecayn)

Amaanta, hagidda iyo toosintu waxa ay badanka ku saabsanyihiin in carruurta lagu yidhaa "haa". Digniin, dalab iyo canaan waxa ay ku saabsanyihiin in carruurta lagu yidhaa "maya". Carruurtu labadaba way u baahanyihiin gaar ahaan in mararka qaarkood maya lagu yidhaa.
Tusaale: maaha in carruurtu ay daawadaan wax kasta oo TVga ka socda ama internet ka ku jira. Maaha in ay ogaadaan waxyaabaha dadka waa weyn. Waxa TV ga iyo internetka ka socda waxyaabo badan oo carruurta dhaawac gaadhsiin kara (aan u fiicnayn), marka aynu u diidno carruurta waxa aynu ka talinaynaa wanaagooda. Mararka qaar-

Formaning, krav og kritik

Mens ros, vejledning og afledning mest handler om at sige *ja* til noget, handler formaning og kritik mest om at sige *nej* til noget. Børnene har brug for begge dele. Også, at vi nogle gange siger nej.
Børn skal fx ikke have lov til at se *alt* i fjernsynet eller på internettet. De skal ikke indvies i de voksnes verden for tidligt. Der er nemlig meget på internettet og i TV, som er skadeligt for børn, så vi gør vores børn en tjeneste, når vi siger nej til den slags. – Selv om børnene ofte protesterer, når vi siger nej.
Børn har også godt af, at der bliver stillet krav til dem. Selvfølgelig er der forskel på,

kood carruurtu way ina diidi karaan marka aan maya ku nidhaa.

Waxa kale oo wanaagsan in aan carruurta wax ka dalbano. Dabcan waxa jira farqi u dhexeeya ilmaha yar iyo kuwa waa weyn waxa laga sugayo in ay qabtaan. Si kastaba ha ahaatee, ilmaha 3 jirka ah waxa uu ka qayb qaadan karaa guri hagaajinta, 10 jirka na waxa laga sugayaa in uu runta sheego.

Haddii aanay carruurtu shaqo loo diray aanay si fiican u qaban waa in loo sheego oo la dhaleeceeyo waxa khaldan. Laakiin mar kasta waa in aad tixgalinaa awoodooda iyo da'dooda. Maaha in aad canaanatid 2 jirka haddii uu daadiyo caano sababta oo ah 2 jirku ma awoodo qabsashada koobka. Sidoo kale maaha in aad canaanatid ilmaha guran (bidix le ah) oo aad tidhaa gacan khaldan ayaad wax ku samaynaysaa.

Haddii macalimiintu ay ka soo cawdaan dabeecada ilmaha, waalidka ayaa masuul ka ah in uu daba galo oo uu toosiyo ilmaha. Laakiin canaantu waa in ay ku saabsantahay waxa khaldan ee ilmuhu uu sameeyay ama aanu samayn. Maaha in ilmaha isaga guud ahaan wax laga sheego. Maaha in ilmuhu uu qaato dareen ah in isaga dhamaan uu khaldanyahay ama ay wax ka si yihiin.

Marka uu ilmuhu sameeyo wax khalad ah waa in loo sheego. Maaha in ay carruurta kale ka riwaayadaystaan (ku dheel dheelaan), been ay u sheegaan ama ay qaataan wax aanay lahayn.

Laakiin sidii aan kor ku soo xusay, waxa muhiim ah in aad carruurtaada xidhiidh wanaagsan la yeelatid oo aad u muujisid ja-

hvilke krav man skal stille til små børn og til store børn. Men den treårige kan godt hjælpe med at rydde op. Og man kan godt kræve af den tiårige, at han ikke lyver.

Hvis børnene ikke gør det godt nok, fx med pligterne derhjemme, må vi også udsætte dem for kritik. Men vi skal altid tage højde for barnets modenhed og evner. Man skal ikke kritisere en toårig for at spilde, for den toåriges motorik er endnu ikke udviklet til at holde på en kop. Man må heller ikke kritisere et barn, der er venstrehåndet for, at det holder blyanten i "den forkerte hånd".

Hvis lærerne klager over et barn i skolen, skal forældrene selvfølgelig følge op på det og irettesætte barnet. Men kritikken af barnet skal rettes imod det, det har gjort forkert eller har undladt at gøre. Barnet må ikke få det indtryk, at "hele mig" er forkert. Vi skal selvfølgelig også påtale det, når børn gør noget forkert eller dumt. De må ikke være med til at mobbe andre. De må ikke lyve. De må ikke tage noget, der tilhører andre.

Men som jeg skrev tidligere: Det er endnu vigtigere, at vi har god kontakt til vores børn og viser vores kærlighed til dem, end at vi siger *ja* til det rigtige og *nej* til det forkerte.

ceyl ee kuma filna kaliya in aad haa tidhaa marka wax sax ah ay sameeyaan iyo maya marka ay khaldanyihiin.

Anshax (Dhishbiliin) iyo cawaaqib

Mararka qaarkood waa lagama maarmaan in carruurta la edbiyo (dhishbiliin loo yeelo). Laakiin maaha in waalidiintu maalin oo dhan ay ilmaha wax u sheegaan. Taasi waxa ay samayn kartaa xidhiidhka jaceylka iyo wanaaga ku dhisan ee idinka dhexeeya ilmaha. Haddii aad ilmaha mar kasta canaanatid waxa hoos u dhici awoodaadii waalidnimo sababta oo ah carruurtu kala garan maayaan marka ay dhab kaa tahay iyo marka kale.

Haddii aad ilmahaaga canaanatid, ka dib waa in aad ka gudubtid oo aad xaalada caadi ka dhigtid. Laakiin xusuusnaw:

Ha canaanan carruurtaada haddii ay qirtaan khaladkooda. Haddii ay suurto gal tahay iska ilaali in aad ilmahaaga ku hor canaanatid carruurta kale.

Ha canaanan ilmahaaga marka aad xanaaqsantahay. Qofka weyni waa in uu is-xakameeyaa oo uu sharaftiisa dhawraa marka uu ilmihiisa canaananayo.

Canaanta ka dib waa in aad ilmaha sida ugu dhakhso badan ugu soo celiso kulanka qoyska.

Canaanta waa in ay mar kasta ka danbeeyaan is cafis iyo bilaw cusub. Is cafin iyo bilaw cusub ayaa saldhig u ah canaanta. Ujeedada canaantu maaha xumayn. Laakiin ujeedadu waxa weeyi in wixii khaldan la tilmaamo kadibna la is cafiyo lana illowo.

Skældud og konsekvens

Man kan blive nødt til at skælde børn ud ind i mellem. Det må bare ikke være sådan, at mor eller far går dagen lang og skælder lidt ud hele tiden. Det går nemlig ud over den varme, kærlige kontakt med børnene. Hvis man småskælder hele tiden, undergraver man også sin egen autoritet, for børnene ved ligesom ikke, hvornår man for alvor påtaler noget.

Er der noget, dit barn skal skældes ud for, så få det gjort, så luften bliver renset, men husk følgende ting:

Skæld ikke barnet ud, hvis det allerede har erkendt det forkerte i sine handlinger, ord eller forsømmelser.

Undgå så vidt muligt at skælde barnet ud i fremmedes påhør.

Skældud må ikke ske i ukontrolleret raseri. Den voksne skal bevare sin værdighed, hvis han skælder ud.

Hvis du har skældt ud, så inddrag hurtigst muligt barnet på ny.

Lad ønsket om tilgivelse og ny begyndelse altid ligge bagved. Vi skælder nemlig ikke ud for at være onde imod barnet. Tværtimod. Vi vil have det forkerte frem i lyset, så det kan tilgives og glemmes.

Du må være villig til at give dit barn en undskyldning, hvis det viser sig, at barnet i virkeligheden ikke havde fortjent at blive skældt ud.

Waa muhiim in aad carruurtaada waydii-sato cafis haddii aad ku canaanatay waxa aanay samayn.
Mararka qaarkood waa lagama maarmaan in ilmahaagu uu arko oo dareemo cawaaqi-bka khaladka uu sameeyay. Maaha in aad hanjabaad been ah samaysid. Ha ugu han-jabin carruurtaada in aad wadankii ku celin doontid haddii ay ku caasiyaan (dhagaysan waayaan). Haddii aad wax ku hanjabtid waa in aad samaysaa.
Tusaale: haddii aad ilmahaaga ku tidhaa wax nacnac ah laguma siinayo caawa ilaa aad cashada cuntid, waxa muhiim ah in aad balantaasi ku adkaysatid. Xiitaa haddii ilmuhu uu xanaaqo. Siyaabo kale ugu mu-uji ilmahaaga in aad wali jeceshahay xiitaa marka ay ku dhagaysan waayaan.
Waa in uu xidhiidh ka dhexeeyo khaladka ilmuhu sameeyay iyo cawaaqibka si uu il-muhu cashar uga barto. Haddii ilmahaaga 9 jirka ah uu musqusha ku dul kaadsho, ciqaabtu waa in ay noqotaa in uu nadiifiyo musqusha. Haddii gabadhaada 8 jirka ah ay caano daadiso iyadoo xanaaqsan waa in ay nadiifisaa meesha ay ku daadisay.
Maaha in aynu carruurteena hoos u dhigno (liidno) ama aan ka riwaayadaysano. Had-dii aan sidaas samayno waxa aad kaan in ilmuhu uu dareemo jaceylka waalidkii.

Af og til kan det også være nødvendigt at lade sit barn mærke konsekvensen af en forkert eller dum handling. Men kom al-drig med tomme trusler. Du må fx ikke true dit barn med, at det bliver sendt tilbage til dit hjemland, hvis ikke det lystrer. Hvis du ”truer” med en bestemt konsekvens, skal du kunne og ville gennemføre den.
Hvis du fx siger til barnet, at det ikke får slik i aften, før det har spist noget mere af aftensmaden, så skal du gennemføre det, hvis barnet ikke spiser det, du har forlangt. Også selv om barnet bliver vred eller ked af det. Men så vis dit barn på andre måder, at du fortsat holder af det, også når det er ulydigt.
Der bør være en naturlig sammenhæng mellem barnets forseelse og den efterføl-gende konsekvens, som gør, at barnet har mulighed for at tage ved lære heraf. Har din niårige dreng igen tisset ved siden af wc-kummen, kan konsekvensen være, at han selv må vaske wc’et rent. Har din otteårige pige i raseri smidt en kop mælk på gulvet, kan man sætte hende til at tørre op.
Naturligvis må man aldrig ydmyge sit barn eller gøre grin med det. Den slags gør det svært for barnet at føle sig elsket af for-ældrene.

Markay carruurtu caasiyawdo

Waalidiintu in kastoo ay ku dhaqmaan qay-baha ahraamta ee barbaarinta iyo daryeel-ka carruurta, hadana waalidiin badan ayay carruurtoodu ka caasiyoobaan. Badanka

Når børn er ulydige

Selv om man har prøvet at følge opdragel-sens pyramide, kommer mange forældre ud for, at børnene alligevel ikke gør, hvad der bliver sagt. Det gælder i nogle tilfælde

wiilasha ayaa caasi noqda.
Caqabad ayaa waxa noqon kara haddii carruurta lagu soo barbaariyay wadan kale ka hor intii aanay iman Denmark. Waxa dhici karta in wadamaas waalidka loo ogolaa in ay carruurta garaac oo ay carruurtuna waalidka adeeci jireen si ay uga badbaadaan garaaca. Maadaama garaacida carruurtu ay mamnuuc ka tahay Denmark, waxa ay u muuqan kartaa in aanay suurto gal ahayn in carruurtu ku adeecaan. Xaaladaha noocaas ah waalidiintu waxa ay dareemi karaan awood la'aan oo fara ayay ka qaadayaan.
Maxaad samayn kartaa haddii carruurtu ay diidan in ay cadaydaan ama ay iska dhigaan iPad ka? Bal aynu fiirino labadaa tusaale:

1. Wiil 7 jir ah ayaa lagu yidhi ilkaha soo cadayo, laakiin wuu diiday. Aabihii iyo hooyadii way xanaaqeen oo mar kale ayay ku celiyeen laakiin hadana wuu diiday. Xalka dhibka yar waxa uu noqon in aad iska dayso ama aad xoog (garaacis) u adeegsato in kastoo ay sharci daro tahay.
Laakiin waxa loo baahanyahay in waalidku si cad ugu sheego in uu ilmuhu soo cadaydo. Waa in ay u sheegaan oo ay yidhaahdaan haddii aad soo cadayan waydo aniga ayaa ku raaci oo ku fiirin in aad cadayatay iyo in kale. Haddii uu diido waa in uu aabuhu qabtaa, hooyaduna u cadaydaa. Dhawr maalmood ka dib ilmuhu waxa uu baran in ay muhiim u tahay waalidka in uu soo cadaydo, markaa isaga ayaa soo cadayan.
Taasi waxa ay u baahantahay in waalidku uu leeyahay dulqaad iyo adkaysi oo uu xooga saaro hal shay.

især drengene.
Problemet kan være, at børnene blev opdraget på en anden måde, inden man kom til Danmark. Måske var det tilladt at slå børn i det land, man kommer fra, og børnene havde lært at adlyde, fordi de ellers blev slået. Og nu er man i Danmark, hvor man ikke må slå børn, og så er det ligesom umuligt at få børnene til at lystre. Resultatet er desværre ofte, at forældre føler sig magtesløse og giver op.
Men hvad kan man gøre som far og mor, hvis børn fx ikke vil have børstet tænder eller ikke vil lægge iPaden væk? Lad os tage de to eksempler:

1. En dreng på syv år får at vide, at han skal gå ud og børste sine tænder. Men det vil han ikke. Mor eller far siger det meget vredt til ham igen. Men han gør det stadig ikke. Da er det let enten at give op eller at bruge vold imod ham, selv om man ikke må.
I stedet for skal man som forældre træffe en fast beslutning om, at han skal have børstet sine tænder. Forældrene skal derfor sige til ham: Hvis ikke du gør det nu, går jeg med dig ud på badeværelset og ser på, at du får det gjort. Hvis han stadig ikke vil, kan far holde ham fast, mens mor børster hans tænder. På den måde vil han i løbet af få dage lære, at det med at få børstet tænderne er så vigtigt for mor og far, at jeg ligeså godt kan gøre det selv.
Men det kræver udholdenhed og fasthed fra forældrenes side. Og indøv kun én ting ad gangen!

2. Wiil 10 jir ah ayaa dhawr saacadood ciyaar ku dheelayay iPad ka isagoo jooga fadhiga. Waalidkii waxa ay yidhaahdeen way kugu filantahay intaasi ee jooji oo waxa ay rabaan in ay wax kale qabtaan qoys ahaan. Laakiin wiilkii ma joojin. Aabihii ayaa iPad kii ka qaaday, laakiin wiilkii qolkiisa ayuu tagay oo koombiitarka ayuu bilaabay in uu hadanan ku ciyaaro.

Waalidku waa in ay dalabkoodii ku adkaystaan oo ay qolkiisa kaga daba tagaan una sheegaan in aanu koombiitarka ku ciyaari Karin. Haddii uu joojin waayo waa in ay koombiitarka ka damiyaan (bakhtiiyaan). Waalidku waa in ay wiilka tusaan in waxa ay leeyihiin ay dhab ka tahay.

Dabcan waxa loo baahanyahay in xigmad lagu daro oo aan si ka dib ah looga joojin isaga oo ay ciyaari u socoto. Waxa kale oo muhiim ah in la iska ilaaliyo qaylada. Waxa wanaagsan in aad hawl kale u soo bandhigto haddii ay suurto gal tahay. Wax ilmahaaga u wanaagsan ayaa samaynaysaa marka aad ilmahaaga si cad oo joogtaysan aad wax ugu sheegto.

2. En dreng på ti år har siddet i stuen de sidste par timer og spillet på sin iPad. Nu synes far og mor, at det er nok, så de siger, at han skal slutte, fordi de vil lave noget sammen i familien. Men drengen stopper ikke. Måske far så tager iPaden fra drengen, men så går han bare ind på sit værelse og fortsætter på computeren.

Men forældrene har bestemt, at de vil holde fast i deres krav. Derfor går de med drengen ind på værelset og siger stop. Hvis han alligevel spiller videre på computeren, må de slukke for den. Drengen har nemlig brug for et klart signal om, at dette er så vigtigt, at forældrene følger sagen til dørs og fører deres vilje igennem.

Selvfølgelig skal man være klog og ikke afbryde drengens spil midt i en bane. Man skal også prøve at lade være med at råbe og skrige, og det er fint, hvis man kan tilbyde drengen en anden aktivitet i stedet for. Men grundlæggende gør man sit barn en tjeneste ved at være tydelig og konsekvent.

Ka jawaab ama kala hadal

- Sidee wanaagsan oo aad ilmahaaga wax ugu sheegi kartaa ama aad u canaanan kartaa?
- Maxaad samayn kartaa haddii ilmahaagu uu yeeli waayo wixii aad ka dalbatay in uu sameeyo/samayso?

Overvej eller tal om

- Hvordan kan man skælde sit barn ud på en *god* måde?
- Hvad *kan* eller *bør* du gøre, når dit barn ikke gør, hvad du forlanger?

Cutubka 4aad.
Dhalinyaradda iyo carruurta waa weyn

Kapitel 4. Om teenagere og voksne børn

Dhibaatadeeda ayay leedahay marka aad tahay waalid carruur dhalli yaro ah le . Gabdhaha iyo wiilashu marka ay qaan gaaraan waxa kordha rabitaankooda ah in ay madax banaanaadaan oo ay iyagu tashadaan. Waxa ay galaan marxalad nololeed oo ay yihiin carruur iyo qaangaadh. Wakhtiga dhalinyaronimadu waa biriishka u dhexeeya carruurnimada iyo qaangaadhnimada. Xaaladdu waxa ay gaar ahaan ku adagtahay carruurta iyo waalidiinta Denmark joogay wakhti kooban (dhawr sano) ee aan noloshooda oo dhan ku qaadan Denmark.

Waxa loo baahanyahay in waalidku uu xidhiidh dhaw la leeyahay carruurta, wakhtiga kala guurka ah ee ay carruurtu ka gudbayaan carruurnimada iyagoo u gudbaya qaangaadhnimo. Laakiin waalidku waa in ay ku dhiiradaan in ay xornimo badan siiyaan. Waa wax fiican oo u wanaagsan caafimaadka carruurta in ay madax banaanaadaan. Waxa dhici karta khilaaf in uu idin dhex maro wakhtigaa kala bixida lagu jiro.

Carruurta qaarkood ayaa madax banaanidooda ku muujiya qaylo, oohin iyo in aan laagaan albaabka. Carruurta qaarkoodna inta wakhtigaa kala guurka lagu jiro waxa ay

Det rummer nogle særlige udfordringer at være forældre til teenagere. For når piger og drenge kommer i puberteten, øges deres trang til selvstændighed og selvbestemmelse. De kommer ind i fase af deres liv, hvor de både er børn og voksne. Teenageårene er ligesom en bro fra barndommen til voksenlivet. Men den kan være særlig vanskelig at gå over for både børn og forældre, når man ikke har boet i Danmark hele sit liv, men måske kun nogle få år.

På den bro må forældrene stadig være tæt på deres børn, men forældrene skal også vove at give mere og mere slip på dem. Det er nemlig grundlæggende sundt og godt, at børnene bliver selvstændige. Det kan imidlertid slå nogle gnister, mens det sker, for det er en løsrivelsesproces, de skal igennem.

Nogle børn markerer selvstændigheden i form af råb, gråd og smækken med dørene. Andre teenagere gør det i form af, at de indtager helt andre holdninger og standpunkter end forældrenes.

Nogle af disse reaktioner kan blive endnu stærkere for teenagere, hvis forældre kommer fra et andet land. For disse teen-

ka soo horjeedsadaan fikirka iyo wax kasta oo waalidku aaminsanyahay.
Dabeecadahaasi waxa ay sii adkaan karaan marka waalidiintu ay ka yimaadeen wadamo kale. Dhalinyaradaasi waxa ay qaangaadh noqonayaan si ka duwan noloshii ay waalidkood ku soo koreen.
Waa wax caadi ah in ay dhalinyaradu yara jahawareeraan oo ay kalsooni daro dareemaan. Qaarkood in ay dareenkaas qarsadaan ayaa dhici karta iyagoo waji kale ku tusaya. Haddii aad qaxooti ama soo galooti tahay, waxa aad dareemi kartaa kalsooni daro dheeraad ah laakiin aad qariso oo waji fiican aad muujiso. Taasi waxa ay u baahantahay samir badan oo dhanka waalidka ah!
Dhalinyaradu waxa ay u baahanyihiin in ay

agere har også den udfordring, at de skal finde ind i et voksenliv, der er (meget) anderledes end deres forældres.
Det er helt normalt, at teenagere er forvirrede og usikre. Det kan give sig udtryk i, at de i det ydre virker meget sikre og afgjorte. Men er man også flygtning eller indvandrer, kan man blive endnu mere usikker i det *indre*, mens man *ud ad til* måske er meget sikker og provokerende. Det kræver megen tålmodighed af forældrene!
Teenagere har brug for at kunne trække sig tilbage fra forældrene. De har brug for at få forældrene lidt på afstand, så de kan se, hvem de egentlig er. Hidtil har forældrene været så tæt på, at børnene ikke har kunnet forholde sig til dem. Teenagerne

waalidkood kala baxaan. Waxa ay doonayaan in ay waalidkood ka fogaadaan si ay u ogaadaan cida ay yihiin. Intii hore waxa ay aad ugu dhawaayeen waalidkood oo mayna awoodin in ay fahmaan waxa ay yihiin. Markaa dhalinyaradu waxa ay u baahanyihiin in ay ogaadaan cida ay yihiin iyagoo ka dab qaadanaya hooyadood iyo aabahood oo ah dadka ugu muhiimsan noloshooda ilaa iyo hada.

Horumarkooda waxaa qayb weyn ka ah waalidkood. Laakiin dadyaw kale na door ayay ku leeyihiin. Carruurtu waxa kale oo ay u baahanyihiin in ay ka fogaadaan waxyaabaha aanay ka helin. Taasi waxa ay ku ogaadaan in ay waxyaabo badan tijaabiyaan sida dabeecadda, muuqaalka, asxaabta iyo dabeecadaha kale ee dhalinyaranimo.

Dhaqamada qaarkood, dhalinyarada waxaa laga sugaan in ay si u dhaqmaan. Denmark sidaas maaha. Dhalinyaradu waa in ay iyagu xor u yihiin ogaanshaha cida ay yihiin iyo waxa ay jecelyihiin. Waalidku waa in uu daryeel carruurtooda dhalinyarada ah laakiin maaha in ay mar kasta ilaaliyaan.

Waalidiinta ka soo jeeda wadamo kale waxa laga yaabaa in ay taasi ku adkaato. Dhan marka laga fiiriyo waalidku waxa ay rabaan in ay carruurtooda u gubiyaan dhaqanka iyo diinta lagu soo koriyay iyaga. Dhanka kale marka laga fiiriyo, maaha sax in carruurta laga sugo in ay qaataan wax kasta oo waalidkood aaminsanyahay.

Waxa muhiim ah in waalidiinta qaxootiga ama soo galooti ah ay isku dheeli tiraan gudbinta ay carruurtooda u gudbinayaa

har brug for at finde ud af, hvem de selv er i forhold til mor og far, som har været de to vigtigste personer i deres liv indtil nu.

De skal til for alvor at bygge sig selv op af mange elementer fra forældrene, men også af elementer fra andre. Og noget skal de lægge afstand til, fordi det ikke er dem. Det sker ved, at de afprøver mange forskellige holdninger, udseender, væremåder og kammerater i løbet af teenageårene.

Nogle kulturer håndterer dette problem ved at kræve, at teenageren skal være på én bestemt måde. Men sådan er det ikke i Danmark. Her skal teenagere have en vis frihed til at finde ud af, hvem de er, og hvad de vil. Som forældre bør man have omsorg for sine teenagere, men ikke hele tiden overvåge dem.

Forældre, som kommer fra en anden kultur, står i en vanskelig situation her. For på den ene side vil de jo gerne give deres store børn nogle værdier og traditioner – måske også en tro – som de selv er vokset op med. På den anden side er det ikke rimeligt at forlange, at børnene skal overtage *hele* forældrenes levevis.

Derfor er det vigtigt, at flygtninge og indvandrere finder en balance mellem at give deres teenagere værdier med fra oprindelseskulturen; men at de også tillader – eller i det mindste affinder sig med – at deres teenagere kommer til at leve med delvist andre værdier end forældrenes, fordi de vokser op i Danmark. I hvert fald hvis de skal være i landet i mange år.

Og det er jo en af vanskelighederne: For-

waxyaabo dhaqankooda ah iyo in ay u ogolaadaan in ay carruurtu qaadan karaan waxyaabo ka duwan wixii ay waalidkood aaminsanaayeen maadaama ay carruurtu ku korayso Denmark. Gaar ahaan waa haddii ay rajaynayaa in ay wakhti badan Denmark joogayaan.

Dhibaatadu waxa weeyi waalidka iyo carruurta midkoodna ma oga inta ay joogayaan ama in ay joogi karaan Denmark. Haddii deganaansho rasmi ah ay haystaan taasi way fududaanaysaa. Aad ayay u sii adagtahay in aad qaadatid dhaqanka Denmark haddii aad ka cabsi qabto in wadankaagii ama wadan kale lagugu celiyo.

Si kastaba ha ahaatee, waxa muhiim ah in waalidku dhagaystaan carruurta dhalinyarta ah. Waan in ay dhagaystaan oo arinka ay ka fiiriyaan dhanka carruurta. Taasi macnaheedu maaha in wax kasta ay ku raacayaan ama aanay ka soo horjeedasanayn. In sidaas la yeelo waa loo baahanyahay. Laakiin muhiimadu waxa weeyi in waalidku ay fahmaan oo ay taageeraan carruurtooda sidii ay u gaadhi lahaayeen waxa u wanaagsan noloshooda iyo mustaqbalkooda.

Marka carruurtu noqdaan qaangaadh

Denmark wiilasha iyo gabdhuhu way simanyihiin. Waxa ay leeyihiin xuquuq isku mid ah dhanka waxbarashada iyo in ay iyagu tashadaan marka ay gaadhaan 18 jir.

Dadka qaxootiga iyo soo galooti ah aad ayay uga naxayaan haddii ilmahooda 18 jirka ah uu rabo in uu guriga ka guuro, gaar ahaan haddii ay gabadh tahay. Waxa ay

ældre og børn ved i mange tilfælde ikke, hvor længe de kan eller skal blive i Danmark. Vidste man, at man fik permanent opholdstilladelse, ville det være lettere. Det kan derimod være vanskeligt at slippe danske værdier ind, hvis man frygter for at blive sendt tilbage til hjemlandet eller til et andet land.

I alle tilfælde er det vigtigt, at forældrene også lytter til deres teenagere. De må prøve at sætte sig i deres sted og se verden fra teenagerens synspunkt. Dermed mener jeg ikke, at forældrene ikke skal modsige eller udfordre deres teenagere. Det har de brug for. Platformen skal bare være, at de voksne prøver at forstå de unge og støtte dem i det, der er bedst for dem.

Når børnene bliver voksne

I Danmark er piger og drenge ligestillede. De har fx samme rettigheder til at få uddannelse og til at bestemme selv, når de er blevet 18 år.

For nogle forældre, som er flygtninge og indvandrere, er det skræmmende, hvis deres 18-årige vil flytte hjemmefra. Især hvis det er en pige. De oplever det ydmygende,

dareemi karaan sharaf dhac oo waxa ay ka werwersanyihiin waxa gabadhooda ku dhici kara haddii ay guriga ka guurto inta aanay guursan ka hor.

Waalidku waa in ay carruurtooda (wiil iyo gabadh) kortay (waa weyn) kala hadlaa arinka ku saabsan guuritaanka. Waa suurto gal in hal ama laba sano dib loo dhigo. Laakiin waalidku waa in ay fahmaan in ayna ka horjoogsan Karin ilmahooda 18 jirka ah in uu guuro oo wax caadi ah Denmark.

Waxa wanaagsan in gabadha ama wiilka heshiis lala galo (balan) si ay waalidka xidhiidh dhaw ula yeeshaan marka ay guuraan. In la isa soo Waco ama booqasho joogta ah. Waa in aad xusuusnaataa in wakhti fog xidhiidhka carruurtaadu uu wanaagsanaanayo haddii aad u muujiso kalsooni oo aad u ogolaato in ay madax banaani helaan. Dhaqankii guriga ayay la guurayaan haddii uu xidhiidhkiinu ku dhisnaa ixtiraam.

og de er nervøse for, hvad der kan ske deres datter, hvis hun ikke bor hjemme, indtil hun fx skal giftes.

Naturligvis må forældrene og andre tale med deres voksne datter eller søn om, at de vil flytte hjemmefra. Måske kan man udskyde det et år eller to; men forældrene må også forstå, at det er naturligt her i Danmark, og at de ikke har ret til at forhindre deres barn i at flytte, når de er blevet 18 år.

Så måske er det en bedre ide at tale med datteren eller sønnen om, hvordan man så kan holde en god kontakt, når de flytter hjemmefra. Fx ved at man hyppigt ringer til hinanden eller besøger hinanden. Men husk, at I som forældre – på den lange bane – får den bedste kontakt til jeres voksne børn ved at vise dem tillid og ved at give dem ret til selvstændighed. De værdier, jeres hjem har været præget af, tager de altid med sig, hvis forholdet har været præget af gensidig respekt.

Ka jawaab ama kala hadal

- Waa maxay saamaynta ay leedahay sinaanshaha wiilasha iyo gabdhaha ee Denmark?
- Maxaad samayn lahayd haddii ay gabadhaada 18 jirka ahi ay rabto in ay guriga ka guurto?

Overvej eller tal om

- Hvad indebærer det, at drenge og piger er ligestillede i Danmark?
- Hvad vil du gøre, hvis din 18-årige datter siger, at hun vil flytte hjemmefra?

Cutubka 5aad.
Ninkii guriga iyo aabo

Kapitel 5. At være mand og far

In aabuhu ama ninku uu helo doorkiisii caqabad ayay noqon kartaa. Denmark waxa ka jira sinaanta jinsiga taas oo macnaheedu tahay in aabuhu saamayn ka badan ta hooyada aanu ku lahayn carruurta. Nimanka qaarkood oo ka soo jeeda dhaqamo kale wax kalsooni ah kuma qaabaan macalimiinta xanaanada, dugsiyada, shaqaalaha bulshada iyo shaqaalaha kale ee dawladda ee u xilsaaran daryeelka carruurta.

Aabayaal badan ayaa dareema in doorkoodii ay lahaayeen markii ay wadamadooda joogee in laga xayuubiyay markii ay Denmark yimaadeen. Taasi waxa ay sababi kartaa niyadjab iyo cadho. Haddii ay hooyadu shaqayso oo ay biilka (masruufka guriga) bixinayso, ninku waxa uu dareemi karaa in uu yahay wax ma tare (bilaa faa’ido). Waxa uu dareemi sharaf dhac iyo bilaa awood. Fikirka noocaas ah uma wanaagsana daryeelka carruurta.

Raggu in ay xoog isticmaalaan ayaa dhici karta marka ay doorkoodii waayaan. Aabayaasha qaarkood qaab kale ayay adeegsadaan. Way is ururiyaan (ka fogaadaan). Way is casilaan. Wax kasta oo ilmaha ku saabsan waxa ay u dhaafaan hooyada. Waa

Det kan være særlig vanskeligt at finde sin rolle som mand eller far. I Danmark er der nemlig kønsligestilling, hvilket betyder, at mænd eller fædre ikke har større magt over børnene, end kvinder eller mødre har. Flere mænd fra andre kulturer har heller ikke altid stor tillid til pædagoger, lærere og sagsbehandlere, altså dem fra det offentlige system, der bl.a. tager sig af børnene.

Mange fædre føler, at den position, de havde i det land, de kommer fra, bliver taget fra dem i Danmark. Det kan en mand let blive frustreret og vred over. Hvis det så også er konen, der tjener pengene i familien, kan man som mand føle sig overflødig og værdiløs. Man føler sig ydmyget og afmægtig. Den indstilling er ikke god, hvis man vil gøre noget godt for sine børn. Som mand kan man fristes til at være voldelig, hvis man har tabt sin gamle position. Men der findes desværre også en del eksempler på, at mænd eller fædre vælger en anden strategi, nemlig at være fraværende. De giver op. De overlader alt det med børnene til kvinderne eller mødrene. Det er en dårlig ide, fordi både drenge og piger har brug for, at der er en nærværen-

fikir xun sababta oo ah wiilasha iyo gabdhuhu waxa ay u baahanyihiin in uu qoyska joogo aabo isku kalsoon oo jaceyl qaba. Sidaas daraadeed, waxa muhiim ah in ragu uu helo door cusub sababta oo ah aabayaasha dareema in ay bilaa faa'ido yihiin wax wanaagsan kuma soo kordhin karaan nolosha carruurtooda. Taasi waxa lagu gaadhi karaa in aabayaashu ay sameeyaan waxyaabaha aan ka soo sheekaynay ilaa bilawgii. Denmark waxa jira goobo la yidhaa ''dugsiga aabaha'' oo arimaha noocaas ah ka caawiya aabayaasha.

de, kærlig og myndig far i familien. Derfor er det vigtigt for mændene at finde en *ny* værdi; for fædre, der føler sig værdiløse, har ikke meget positivt at give deres børn. Denne nye værdi finder fædre ved at øve sig på at være den myndige og omsorgsfulde forælder, som jeg skrev om i begyndelsen. Nogle steder i landet er der også "far-skoler" – Baba – hvor man kan få hjælp til dette.

Iska fogee telefoonka gacanta oo dareenkaadu ha soo jeedo

Ujeedadu maaha kaliya in wiilasha ficilada xun laga horjoogsado ee waxa kale oo ujeedadu tahay in ay helaan nolol fiican oo caafimaad qabta. In uu aabuhu helo door cusub way adkaan kartaa sababta oo ah taasi waxa ay u baahantahay in aabuhu si cusub dib iskugu fiiriyo. Doorka aad qoyska ka ciyaarayso kuma salaysna waxyaabihii

Læg mobiltelefonen væk og vær nærværende

Det handler ikke bare om at forhindre drenges kriminelle løbebane, men også om at give ikke-kriminelle drenge et sundt og godt liv. Det, med at finde en *ny* værdi som mand og far, kan være svært, fordi det kræver, at man begynder at se på sig selv på en ny måde. Det handler især om, at man ikke har sin position i kraft af en traditionel

ragu ay qaban jireen dhaqan ahaan. Laakiin waa in aad booskaaga kasbataa oo uu ku dhisnaadaa kalsooni iyo daryeel.

Sidaas darteed, waxa muhiim ah in aad iska fogeyso telefoonka marka aad guriga joogo oo waa in dareenkaagu carruurta la joogaa. Waa muhiim in aad ilmahaaga la ciyaarto oo aad wax wada qabataan. Ilmaha kaligii ama qoys ahaan ayaad wax ula qaban kartaa sida tukaamaysiga, nadiifinta, in aad seexiso iwm. Xusuusnaw in aad safar (fasax) wada gashaan, ciyaaro aad la dheeshid ama aad is kaftan ahaan ah aad isku ladagtaan. Xidhiidh dhaw haddii aad la yeelato carruurta waxa ay kuu sahli in aad awood fiican aad hesho.

Wiilasha 10-12 jirka ah maaha in habeen kii dibada joogaan ilaa 11 habeenimo. Aabaha ayaa masuul ka ah in uu u sheego in aad taas la ogolayn. Ugu horeyn waa in guri amaan ah oo jawi wanaagsan la abuuraa. Haddii ay carruurtu guriga ka helaan oo ay amni ku dareemayaan, uma baahna in ay habeenkii dibada wareegaa. Haddii ay dibada joogna waxa ay garanayaan wakhtiga ku haboon ee la soo hoydo.

mandlig kønsrolle, men at man skal gøre sig fortjent til at være en autoritet ved at være tillidsvækkende og omsorgsfuld.

Derfor er det vigtig, at far lægger mobiltelefonen væk og er nærværende med børnene, når han er hjemme. Det er vigtigt at lege og at tale med sit barn, og det er vigtigt at gøre ting sammen med barnet. Enten bare far og barn, eller også i den samlede families daglige aktiviteter: Indkøb, rengøring, sengelægning osv. Husk også at tage på tur med dit barn, og husk at spille spil med det eller tage slåskampe med det. Ved at få denne tætte kontakt til barnet er det meget lettere at blive en sund autoritet.

Familiens drenge på 10-12 år skal ikke være ude på byens pladser og fortove indtil kl. 11 om aftenen. Her har faderen også en særlig vigtig opgave, dels ved at fortælle, at sådan vil han ikke have det, dels ved igennem mange år at have opbygget et trygt og varmt hjem. For hvis børnene synes, det er rart og godt derhjemme, mister de også lysten til at løbe ude om aftenen – eller hvis de løber ude, at de så af sig selv kommer hjem igen i ordentlig tid.

Ka jawaab ama kala hadal

- Waa maxay sababta ay u adagtahay muhiimna u tahay in aad noqoto aabo awood leh oo daryeel badan?

Overvej eller tal om

- Hvorfor er det både vanskeligt og vigtigt at være en myndig, omsorgsfuld far?

Cutubka 6aad.
Korinta carruurta iyadoo la raaco Masiixiyadda

Kapitel 6. Kristen børneopdragelse

Haddii walidiinta soo galootiga ah ay yihiin masiixiyiin oo taga kaniisadda. Waa mawduuc balaadhan ee qodobo kooban ayaynu halkan ku soo qaadan:

Masiixiga waalidka ah ee raba waxa carruurtooda u waangsan waxa ay doonayaa in ay u gudbiyaan carruurta aaminaada Illaahay ee ku salaysan Aabaha, Wiilka iyo Ruuxa Quduuska ah. Carruurtaada kama dhigi kartid in ay aaminaan laakiin waxa aad xidhiidh la samayn kartaa Eebe adiga oo iyaga u sheegaya, kiniisada u ka xeeya iyo waxyaabaha la midka ah.

Baybalku maaha buug ku saabsan korinta carruurta. Laakiin waxaa ku jira mawduucyo muhiim ah:

Ugu horeyn, Baybalku waxa uu si cad u sheegayaa in carruurtu tahay hadyad xaga Eebe ah. Laakiin waa hawl waalidka la saaray. Eebe isaga ayaa masuuliyada waalidnimo ee korinta carruurta ina saaray isaga ayaana inaga caawin hawshaasi. Eebe waxa aynu la xidhiidhi karnaa marka aynu tukanayno oo waxa aan uga mahadcelinaynaa waxyaabaha wanaagsan ee ku saabsan carruurteena. Sidoo kale waxa aan Eebe la wadaagaynaa caqabadaha ina haysta.

Hvis I som flygtninge- og indvandrerforældre er kristne og kommer i en kristen menighed, er der også noget med Gud og Bibelen i forbindelse med børneopdragelsen. Det er i sig selv et stort tema, men blot nogle få ting her:

Når man som kristne forældre vil sine børn det bedste, indebærer det også, at man vil videregive troen på Gud Fader, Søn og Helligånd til sine børn. Ganske vist kan I som forældre ikke skabe troen i jeres børns hjerter, men I kan sætte børnene i forbindelse med Gud ved at fortælle om ham, og ved at tage børnene med i kirke og den slags.

Bibelen er ikke en bog om børneopdragelse. Men der står nogle ting i den, som har betydning for opdragelsen:

For det første understreges det i Bibelen, at børn er en gave fra Gud, men også en opgave, som forældrene skal tage sig af. Det er altså Gud, der har sat os til at opdrage vores børn, så han vil støtte og hjælpe os i den opgave. Vi kan fx komme til ham i bøn og både takke for alt det dejlige i forbindelse med vores børn og tale med ham om det, der er svært.

For det andet siger det fjerde bud: ”Du skal

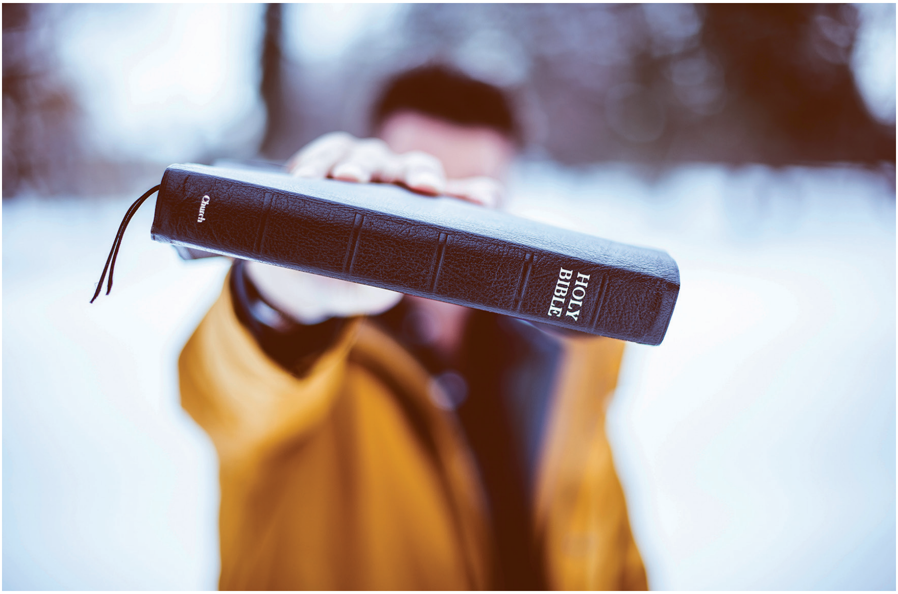

Ta labaad, amarka afraad ayaa dhigaya: ''Cisee (sharaf) aabahaa iyo hooyadaa''. Taasi macnaheedu waxa weeyi in aan carruurteena barno in ay ina ixtiraamaan. Baybalku waxa uu sidoo kale inagu adkaynayaa in aad carruurteena ula dhaqano si macquul ah. Paul ayaa yidhi: ''Aabayaashaw ha xumaynina carruurtiina haddii kale way niyadjabayaane.'' Sidaa darted waa la isku dheeli tiray in aan carruurta barno ixtiraam iyo waalid adeec, inaguna in aad carruurta u ixtiraamno in ay yihiin baniaadam inala mid ah oo maalin maalmaha ka mid ah madax banaani gaadhi doona.

Ta saddexaad, Baybalku waxa uu waalidiinta ku adkaynayaa in ay carruurtooda baraan diinta Masiixiyadda. Ciise wuxuu yidhi: ''Sidaas darted, taga oo quruumaha oo dhan xer ka dhiga idinkoo ku baabtiisaya

ære din far og din mor". Det betyder, at vi skal lære vores børn at have respekt for os som voksne. Men Bibelen understreger også, at forældre skal være rimelige imod deres børn: "Fædre, I må ikke tirre jeres børn, så de mister modet", skriver Paulus. Der er altså tale om en balance, hvor I som forældre både skal lære jeres børn respekt og lydighed, men I skal også respektere børnene som ligeværdige medmennesker, der skal blive selvstændige.

Det tredje, jeg vil nævne, som Bibelen understreger, er, at kristne forældre skal oplære deres børn i den kristne tro. Jesus siger: "Gå derfor hen og gør alle folkeslagene til mine disciple, idet I døber dem i Faderens og Sønnens og Helligåndens navn, og idet I lærer dem at holde alt det, som jeg har befalet jer. Og se, jeg er med

magaca Aabaha, Wiilka iyo Ruuxa Quduuska ah. Xertaasi bara amaradii aan idiin soo dhiiban oo dhan. Waxa aad ogsoonaataan in aan mar kasta idinla joogo xiitaa wakhtiga dhamaadka.''

Haddii carruurta iyagoo yar yar (cunug ah) la baabtiiso, waa in la baraa cida lagu baabtiisay ee ay ka tirsanyihiin. Haddii iyaga oo waa weyn (qaangaadh ah) la baabtiisay waa in ay bartaan Eebe iyo kitaabkiisa Baybalka. Barida diinta Masiixiyada waxaa ka mid ah:

- In loo sheego wax ku saabsan Eebe iyo waxa ku jira Baybalka sida in loo akhriyo Baybalka carruurta.
- In carruurta lala tukado, lana baro in ay tukan karaan.
- In carruurta la geeyo Kaniisadda am kulana Masiixiyiinta iyadoo la rajaynayo in ay wax ka faa'idi karaan.
- In lagu dhiiri galiyo in ay tagaan dugsigyada Axadaa ama naadiyada Masiixiyiinta ee carruurta ama da' yarta.
- In caado yar laga dhigto hees ama tukasho marka aad carruurta seexinayso.
- In aad kala sheekaysato waalidiinta kale ee Masiixiyiinta ah sida carruurta loogu barbaariyo diinta Masiixiyada.

jer alle dage indtil verdens ende."

Hvis børnene er blevet døbt som små, skal de lære ham at kende, som de blev døbt til at tilhøre. Og selv om børnene først bliver døbt senere i livet, skal de også lære Gud og Bibelen at kende. Denne oplæring i den kristne tro indebærer fx:

- At I fortæller om Gud og det, der står i Bibelen, fx ved at læse op fra en børnebibel.
- At I beder til Gud sammen med jeres børn, så de lærer, at de også kan bede til Gud.
- At I tager børnene med i kirke eller til kristne møder, hvor der forhåbentlig også er noget for dem.
- At I opmuntrer og hjælper jeres børn til at komme i søndagsskole eller kristen børne/juniorklub.
- At I har et lille ritual, når børnene lægges i seng, hvor I fx synger en sang og beder Fadervor.
- At I taler med andre kristne forældre om, hvordan man kan oplære børnene i den kristne tro.

Ka jawaab ama kala hadal

- Side ayaad guri ku dhisan Masiixiyadda adiga iyo xaaskaaga (odaygaaga) ugu abuuri kartaan carruurtiina?

Overvej eller tal om

- Hvordan vil du og din evt. ægtefælle skabe et *kristent* hjem for jeres børn?

Website muhiim ah

Relevante links

www.mindspring-grupper.dk/gruppedeltagere
Koorsooyin kaa caawinaya la qabsiga iyo nolosha Denmark iyo sida loo barbaariyo carruurta. Waa koorsooyin loogu talo galay carruurta, da' yarta iyo dadka waa weyn.
Et mindspring-kursus giver hjælp til at forholde sig til og leve i Danmark, også i forhold til børneopdragelse. Der er kurser for både børn, unge og voksne.

www.adamogeva.dk
Waxa aad ka helaysaa warbixino si daacad ah oo bilaa naxli ah uga hadlaya jidhka, dareenka iyo galmada. Waxa loogu talo galay carruurta laakiin waalidiintuna way isticmaali karaan si ay u fahmaan oo ay ugala hadlaan carruurtooda arimaha ku saabsan mawduuca.
Ærlig og fordomsfri oplysning og vejledning for børn og unge om krop, følelser og seksualitet. Kan også hjælpe forældre til at forstå og tale med deres børn om disse emner.

www.flygtning.dk/frivillig
Waxa aad ka helaysaa warbixino ku saabsan Hay'ada Qaxootiga ee Denmark qaybteeda talo bixinta (Dansk Flygtningehjælps Frivilligrådgivning). Waxa ay talo bixin kaa siinayaan shuruucda Denmark iyo xidhiidhka hay'adaha dawlada.
Har blandt andet oplysning om Dansk Flygtningehjælps Frivilligrådgivning, som kan give råd og vejledning om lovgivning og kontakt til offentlige myndigheder.

www.dlm.dk/lm-danmark/integration
Kooxdan dhaqanka ee Danish Lutheran Mission waxa ay kala talin karaan oo ay kaa caawinayaa sidii aad xidhiidh ula samayn lahayd waalidiin kale oo haysta carruur ay is da'yihiin kuwaaga. Waxa aad is waydaarsan kartaan khibradaha iyo caqabadaha ku saabsan barbaarinta carruurta.
LM's tværkulturelle konsulenter hjælper gerne med at formidle venskabskontakter til familier med jævnaldrende børn, hvor man kan dele erfaringer og udfordringer omkring børneopdragelse.

Ku saabsan qoraaga

Forfatteren

Carsten Hjorth Pedersen, waxa uu dhashay 1955.
Waa maareeyaha guud Kristent Pædagogisk Institut (machadka barbaarinta Masiixiga).
Waa toobabare iyo macalin sare oo xaga barbaarinta ah (pedagogy).
Waxa uu qoray buuggaag badan oo ku saabsan barbaarinta carruurta.
Waxa uu qabaa Ellen. Waa aabo saddex carruur ah oo waa weyn.

Carsten Hjorth Pedersen, født 1955.
Daglig leder af Kristent Pædagogisk Institut siden 1999.
Uddannet lærer og førstelektor i pædagogik.
Forfatter til flere bøger om børneopdragelse.
Gift med Ellen. Far til tre voksne børn.

Carsten Hjorth Pedersen
Maxaa u fiican carruurta?
Carruurta lagu koriyo Denmark
Hvad er bedst for børnene?
Om at opdrage børn i Danmark

Buuggan diyaarintiisa waxaa iska kaa shaday qoraaga iyo
kooxda dhaqanka ee Danish Lutheran Mission
Hæftet er blevet til i nært samspil mellem forfatteren og
Luthersk Missions tværkulturelle team.

© Kristent Pædagogisk Institut 2017
Åbuen 28, 3400 Hillerød
28 40 53 14
kpi@kpi.dk
www.kpi.dk

Qaabayn: / Layout: Helle Høeg / Amalie Puggaard Poulsen
Jaldiga: / Omslag: Freepik.com
Sawiro: / Foto: Freepik.com, sxc.hu, unsplash.com
Tusaalooyin: / Illustrationer: Freepik.com
Oversættelse: Dakharre Ibrahim Muuse